

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Pavlo Tychyna Uman state pedagogical university
Регіональний науково-творчий центр художньої освіти і майстерності
Regional scientific and creative center of art education and skills
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України
Ivan Zyazyun institute of pedagogical education and adult education of NAPS of Ukraine
Інститут обдарованої дитини НАПН України
Institute of a gifted child of NAPS of Ukraine
Інститут проблем виховання НАПН України
Institute of problems of education of NAPS of Ukraine
Об'єднання професійних художників (Ізраїль)
Professional visual artists association (Israel)

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ:
ЗДОБУТКИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

**THE THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF
ART EDUCATION:
ACHIEVEMENTS, PROBLEMS AND PROSPECTS**

Матеріали
VIII Міжнародної науково-практичної конференції
(21-22 жовтня 2021 р.)

Умань
2021
Uman

Головний редактор:

Терешко І. Г., кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Відповідальний редактор:

Калабська В. С., кандидат педагогічних наук, доцент, заступник декана факультету мистецтв з наукової роботи, доцент кафедри інструментального виконавства Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Редакційна колегія:

Бикова О. В., кандидат педагогічних наук, в. о. завідувача-доцента кафедри хореографії та художньої культури Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Музика О. Я. кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач-професор кафедри образотворчого мистецтва Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Радзівіл Т. А., кандидат педагогічних наук, завідувач-доцент кафедри інструментального виконавства Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Семенчук В. В., доцент, завідувач-професор кафедри музикознавства та вокально-хорового мистецтва Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, заслужений працівник культури України.

*Рекомендовано до друку вченою радою факультету мистецтв
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 4 від 02 листопада 2021 року)*

Т30 **Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи** = The theoretical and methodological aspects of art education: achievements, problems and prospects : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Умань, 21-22 жовт. 2021 р. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т мистецтв [та ін.] ; [голов. ред. Терешко І. Г. ; відпов. ред. Калабська В. С. ; редкол.: Бикова О. В., Музика О. Я., Радзівіл Т. А., Семенчук В. В. – Умань : Візаві, 2021. – 242 с.

У збірнику опубліковані наукові тези та статті, в яких розкрито актуальні питання здобутків, проблем та перспектив мистецької освіти. Розраховано на спільноту науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, учителів та студентів – усіх хто цікавиться проблемами мистецької освіти. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

УДК 37.013:7(06)

© Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2021

Мирошниченко В.	
ДЖАЗОВА ІМПРОВІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ АРТИСТА-ВОКАЛІСТА	125
Мірошниченко Г.	
РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ІНТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	130
Музика О.	
ДЕКОРАТИВНИЙ І АБСТРАКТНИЙ ЖИВОПИС У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-ХУДОЖНИКІВ	135
Носаченко Т., Мартинюк Т.	
СУТНІСТЬ ІНТЕГРАЦІЇ В ШКІЛЬНІЙ МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ ..	141
Нощенко Н., Пасько О.	
ПІСЛЯВОЄННА МОВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДИЗАЙНУ	149
Пічкур М.	
ФОКУС ОСМИСЛЕННЯ СУТНОСТІ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО МИТЦЯ З ПОЗИЦІЇ ПАРАДИГМАЛЬНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ	153
Пшемінська Л.	
ОСОБЛИВОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ЄПАРХІАЛЬНИХ ЖІНОЧИХ УЧИЛИЩАХ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	160
Ревун О., Пасько О.	
ЗМЕНШЕННЯ СПОЖИВАННЯ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ ЗА РАХУНОК СУЧАСНИХ ДИЗАЙНЕРСЬКИХ РІШЕНЬ	166
Рись А., Пасько О.	
ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК МАЙБУТНЄ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ	170
Семенчук В.	
ІНТОНАЦІЙНО-ЗВУКОВА ОСНОВА ХОРОВОГО ВИКОНАВСТВА У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-МУЗИКАНТІВ	172
Сікора Г.	
ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВИКОНАВСЬКОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МУЗИКИ	177

ФОКУС ОСМИСЛЕННЯ СУТНОСТІ ОБРАЗОТВОРЧІ ПІДГОТОВИ СУЧАСНОГО МИТЦЯ З ПОЗИЦІЇ ПАРАДИГМАЛЬНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ

Провідною засадою сучасної системи професійної освіти, зокрема мистецької, є парадигмальність. На будь-якому історичному щаблі суспільного розвитку, з урахуванням цільового функціонування освіти, фігурувала відповідна парадигма як зразок, взірець, еталон, модель організації освітнього процесу з її комплексним забезпеченням науково вивіреними і практично апробованими змістовими репрезентаціями, педагогічними формами, методами і засобами. Наприкінці другого тисячоліття цей важливий концепт актуалізовано на Всесвітній конференції ЮНЕСКО з вищої освіти у формі «Всесвітньої декларації про вищу освіту в XXI столітті: бачення та дії» (1998 р.).

У дослідженні вітчизняного вченого-педагога сучасності А. Семенової доведено, що переважна частина змін у суспільстві викликана особливим феноменом – перемиканням з однієї парадигми на іншу (змінюючи парадигми). Усвідомлення людиною парадигм дає змогу краще зрозуміти природу неочікуваних змін. У контексті професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти термін «парадигма» автор праці визначає як систему теоретичних, методологічних, аксіологічних поглядів і уявлень, що приймається членами співтовариства як зразок рішення та має відповідну структуру [6, с. 55]. Згідно з концепцією аргентинського філософа М. Бунге, парадигма містить у собі такі компоненти: В (body) – тіло чи основа фонового знання, що охоплює філософські принципи, наукові концепції, дані, відомості; Н (hypotheses) – множина особливих субстантивних гіпотез; Р (problematics) – проблематика як комплекс суто пізнавальних проблем; А (aim) – пізнавальна мета; М (methodics) – вся сукупність релевантних процедур [4, с. 59].

З урахуванням окресленого, слушним є твердження Є. Бондаревської, що парадигму не можна розробити, створити і ввести до наукового обігу суб'єктивним шляхом, оскільки вона визначається всіма членами наукового співтовариства, містить сукупність вже існуючих фундаментальних знань, переконань, які є еталоном для наукової діяльності та інноваційної педагогічної практики [2, с. 6]. Отже, зміна парадигми – це вкрай рідкісне об'єктивне явище, що виникає лише за певних умов революційного перебігу суспільного розвитку в цілому чи окремої соціокультурної галузі зокрема, приміром мистецької або технічної. Як справедливо зазначає Г. Рузавін, коли парадигму визнано непридатною для пояснення нових фактів, вона вичерпала себе, тоді виникає криза в науці, що завершується зміною парадигм [5, с. 310]. Інша справа, якщо традиційні освітні парадигми доповнюються новими і синергетично функціонують, утворюючи нелінійну поліпарадигмальність.

Історично термін «парадигма» виник на основі древньогрецького слова «*παράδειγμα*» (*para* – над, навколо; *diegma* – вияв, маніфестація), що в перекладі на українську мову означає приклад, зразок, взірець. Очевидно, що в різні часи парадигма розумілася неоднозначно, інколи підмінялась іншими категоріями, а тому наукова спільнота вдавалася до крайнощів щодо її вибору.

Відповідно до сучасного формату суспільства, векторів його розвитку вища освіта характеризується багатомірністю, через що її численні проблеми неможливо досліджувати ресурсами окремо обраної парадигми, приміром тією, що панувала протягом останніх десятиліть – особистісно орієнтована (1990-ті р.), компетентнісна (2000-ні р.), інформаційна (2010-ті р.). Проте, як зазначають Л. Харвей і Д. Грін, в історичному контексті впровадження різних освітніх парадигм сприяло успіху в забезпеченні якості конкурентоспроможної освіти за європейською моделлю, що позитивним чином позначилося на формуванні особистості випускника вишу, зокрема таких її характеристик:

виключність (прагнення бути кращим); досконалість, придатність до певних цілей (компетентність), співвідношення з ціною (можливість та термін повернення інвестицій у вищу освіту), атрибутивність (здатність до постійного розвитку) [9, с. 10].

На глибоке переконання Н. Ашиток, «сучасний етап розвитку освіти можна визначити як екстраординарний, оскільки у наш час виникла потреба у зміні парадигми, яка, до того ж, не обмежується лише освітньою сферою, адже пов'язана з переходом до нового типу мислення і дій, нових способів перетворення дійсності в усіх сферах людської діяльності. Ця зміна парадигми зумовлюється зміною світогляду й цінностей суспільства, що прагне жити і працювати під гаслами: «все для людини», «усе в ім'я людини», поширюючи їх і на освіту» [1, с. 21]. У цьому контексті варто наголосити, що в Україні ХХІ століття спостерігається тенденція до занепаду вищої художньо-професійної освіти, котра супроводжується кризовими явищами на рівні розроблення її понятійного апарату, використання інтеграції мистецтв, якісним і змістовим забезпеченням, демографічними колізіями її здобувачів і їхньою економічною вмотивованістю до праці.

Отже, вже давно назріла потреба системі вищої національної мистецької освіти надати принципової значущості в контексті здатності зберегти і примножити цінності художніх традицій минулого і сьогодення. Цій позиції суголосні риторичні нотатки О.Чепелик: «Не секрет, що останніми десятиріччями система художньої освіти в Україні, попри нагальні проблеми в реформуванні, не зазнала ніяких якісних змін, хіба що додався курс арт-менеджерів. Не відбулася «культурна революція», як у деяких провідних художніх академіях країн колишнього соціалістичного табору. Чи відповідають сьогодні наші неповороткі, бюрократичні та самодостатні освітні образотворчі інституції викликам часу і чи мають вони волю до оновлення, концептуального та

художнього розвитку? Здається, відповідь відома і не викликає сумнівів» [8, с. 208].

Як слушно зауважує О. Старокожко, в освітньому середовищі України логіка пріоритетності тієї чи іншої парадигми визначається адміністративним шляхом через Міністерство освіти і науки, Національну академію педагогічних наук, відділ освіти. При цьому зміни парадигми вищої освіти репрезентують еволюцію між двома полюсами педагогіки у зв'язку з соціальним прогресом – «традицією» та «інновацією» [7, с. 225]. Це актуалізує питання про ступінь об'єктивності її архаїчних та інноваційних методологічних концептів, тобто наскільки вони відображають реальну ефективність застосування принципів, методів і засобів класичної педагогіки у зв'язку з поширенням сучасних освітніх технологій (інформаційних, цифрових і гібридних). Очевидно, що традиціоналізм ґрунтується на успадкуванні методичних цінностей класичних шкіл, а модернізм – на їх свідомому конструюванні чи реінтерпретації.

В умовах сьогодення традиція жорстко обмежує простір для інноваційної активності, виконуючи функцію збереження сформованої протягом багатьох століть педагогічної теорії і практики. На противагу цьому основним критерієм модерну є новизна, що в еволюції системи вищої освіти нагадує «наукову революцію», оскільки кожен модерністський витвір установлював свій закон, пропонував нову парадигму, новий спосіб бачення світу.

Безумовно, що епоха сучасного інформаційного суспільства нині декларує парадигмальну освітню революцію. У вищій освіті це позначається тенденцією до оновлення методологічних засад її системної організації. Водночас стає помітною семантична різниця таких споріднених категорій, як «парадигма» і «методологія». За твердженням Н. Коршунової, вони не є синонімічними. Дослідниця аргументує, що з позицій історії науки, категорія «парадигма» є широкою, оскільки пов'язана з періодами революційних змін у науці із проголошенням нових методологічних настанов. У контексті

ж онтології конкретної науки більш загальним є поняття «методологія», що охоплює ознаки традиційних та інноваційних парадигм [3, с. 14]. Із урахуванням цього, є підстави для вживання терміну «парадигмальна методологія» та інтерпретувати його як учення про структуру, принципи, ідеали, норми, методи й засоби організації усталених і започаткованих різновидів професійної підготовки фахівців, спрямованих на підвищення ефективності, досягнення нового рівня якості функціонування системи вищої освіти в умовах глобалізованого інформаційного суспільства.

Здавна й донині система вищої освіти України спрямована на професійну підготовку фахівців різних спеціалізацій. Згідно зі специфікою конкретної професії, що входить до переліку галузей знань і спеціальностей, підготовка здобувачів вищої освіти відповідно диференціюється на педагогічну, музичну, хореографічну, образотворчу, культурологічну, економічну, політичну, психологічну, юридичну, інформаційно-технологічну тощо. Але в будь-якому разі її результатом визнається фахова компетентність випускника вишу, номенклатура якої неодмінно прописується в освітньо-професійних програмах, та їхня теоретична і практична готовність до якісного виконання функцій трудової діяльності з урахуванням мінливих вимог сучасного соціуму.

У теперішній національній системі мистецької освіти в різних інституціях (коледжі, академії, університети) здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців з образотворчого мистецтва – графіків, живописців, скульпторів, дизайнерів, архітекторів, реставраторів, майстрів декоративно-прикладного мистецтва, фотохудожників, художників видовищних та екранних мистецтв, а також художників-педагогів. Усі вони належать до професії типу «людина – художній образ» (за класифікацією Є. Клімова), вимогами до якої є: добре розвинений художній смак, просторове мислення, концентрація та стійкість уваги, спостережливість, творча уява, образне мислення,

емоційність, наочно-образна пам'ять, здатність до перевтілення, яскравість зорової перцепції, точність сприймання кольору та відтінків. У системі образотворчої підготовки майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей ці якості формуються в процесі студіювання таких основних фахових дисциплін, як «Рисунок», «Живопис», «Скульптура», «Композиція», «Пленерна практика».

Передовий досвід світової художньої педагогіки демонструє принципову відкритість щодо збагачення змісту, форм, методів, технологій і засобів мистецького навчання, засвоєння нових стилістичних, жанрових і формальних віянь у графіці, живопису і скульптурі. Водночас образотворча підготовка не може бути по-своєму консервативною, адже передбачає уважне, зацікавлене вивчення минулого досвіду і знань, бережливе і шанобливе ставлення до традиції і духовного багатства, нагромаджених світовою і національною культурою. Загалом ця колізія іманентна будь-якому педагогічному процесу і з особливою гостротою переживається в епохи значних суспільних трансформацій. Тому зіткнення «традиційного» і «нового» виявляється болісним в періоди кризових ситуацій у самому мистецтві: у період особливо інтенсивних формальних пошуків, при зміні історичного стилю, естетичних уявлень. Безумовно, що це накладає свій відбиток і на систему образотворчої підготовки сучасного митця, парадигмальна методологія якої протягом різних історичних епох формувалася в умовах об'єктивних і суб'єктивних труднощів і завжди була націлена на забезпечення професіоналізму в царині пластичних мистецтв, матеріальні і духовні цінності яких сприяли культурному розвитку суспільства.

Отже, є підстави констатувати, що образотворчій підготовці сучасного митця властива поліпарадигмальність. У її локусі різні концептуальні моделі арт-педагогічного процесу, що, взаємно впливаючи одна на одну, формують дві провідні парадигмальні конфігурації – загальну (стосується будь-якого мистецького фаху: дизайнера, графіка, живописця, скульптора,

декоратора, реставратора, фотохудожника і вчителя образотворчого мистецтва) та профільну образотворчу підготовку, спрямовану на специфіку конкретної спеціалізації. Перша з них охоплює важливі теоретичні і методичні здобутки щодо опанування майбутніми митцями художньо-академічної грамоти, формування їхньої творчої компетентності і майстерності. Друга передбачає проєкцію загальної методології студіювання фахових дисциплін на площину особливостей образотворення у певній мистецькій галузі, наприклад, дизайнерам чи архітекторам виправдано пропонується вивчати конструктивний аспект рисунку; декораторам – його стилістичні характеристики; скульпторам – формотворні властивості. Саме через це в мистецько-освітньому процесі закладів вищої освіти найчастіше спостерігається інтеграція різних парадигм образотворчої підготовки майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей. Але в будь-якому разі панівною є академічна парадигмальна методологія, оскільки вона ґрунтується на вивірених науково-теоретичних та практичних засадах навчання реалістичного зображення з натури широкого спектру предметів і явищ дійсності.

Список використаних джерел:

1. Ашиток Н. Гуманістична парадигма в умовах кризових явищ в освіті. *Молодь і ринок*. 2014. № 10. С. 19–24.
2. Бондаревская Е. В. Парадигма как методологический регулятив педагогической науки и инновационной практики. *Педагогика*. 2007. № 6. С. 3–10.
3. Коршунова Н. Л. Понятие парадигмы: в лабиринтах поиска. *Педагогика*. 2006. № 8. С. 11–20.
4. Розов Н. С. Философия и теория истории. Книга 1. Прологомены. Москва, 2001. 300 с.
5. Рузавин Г. И. Методология научного исследования: учеб. пособ. для вузов. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. 287 с.

6. Семенова А. В. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів: монографія. Одеса: Юридична література. 2009. 504 с.

7. Старокожко О. М. Стратегії поліпарадигмальності освітнього простору. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2017. № 8 (1). С. 223–230.

8. Чепелик О. Парадигма змін у мистецькому освітньому процесі. *Сучасні проблеми художньої освіти в Україні*. 2009. Вип. 5. С. 208–219.

9. Harvey L., Green D. Defining quality. *Assessment and Evaluation in Higher Education*. 1993. Vol. 18 (1). P. 9–34.